

LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA A LES BALEARS, AVUI

Isidor Marí

IMPORTÀNCIA DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA EN EL MÓN D'AVUI.

En parlar de normalització lingüística a les nostres illes, podem fer-ho en la seguretat d'estar tractant un dels temes de més vigència, tant per a la nostra comunitat com a escala mundial. I que no es tenguí aquesta afirmació per massa arriscada: si la lingüística és generalment considerada com a avançada metodològica entre les ciències humanes, la sociolingüística és la seva branca més jove (neix a mitjan segle XX) i la de més projecció futura.

En això hi trobam el resultat d'un llarg procés evolutiu en l'interès central de la lingüística: al segle XVIII, el pensament lingüístic investigava els orígens remots de la llengua i de la humanitat; al segle XIX, l'atenció se centra en la comparació, la classificació i l'evolució històrica dels idiomes, considerant-los vinculats a les comunitats nacionals; el nostre segle romp amb la projecció cap al passat i s'orienta al present i l'estudi del sistema de les llengües en si: en arribar al 1950, comença a sorgir la sociolingüística amb la voluntat (a) de tornar a centrar l'estudi dels llenguatges en el seu context social, oblidat en les abstraccions teòriques anteriors, i (b) de regular l'evolució i la convivència de les llengües de cara a un futur en què les comunicacions s'estenen a nivell mundial.

La humanitat és avui més conscient que mai de l'enorme importància de la llengua, com a vehicle de coneixement, com a instrument de relació i com a sig-

ne d'identitat. Per això són més cada dia els organismes internacionals que presten atenció a les qüestions lingüístiques (enguany mateix el senador català Alexandre Cirià ha de presentar al Consell d'Europa un informe sobre les llengües europees minoritàries). I per això també, els estats plurilingües democràtics s'esforcen a definir una política lingüística equitativa. En aquest punt, lamentablement, Espanya figura entre els països més endarrerits, i no perquè la seva realitat plurilingüe sigui especialment complexa: pensem en l'Índia, amb 14 llengües oficials, o en la Unió Soviètica, que en té 70!

LA NORMALITZACIÓ, UN PROCÉS SOCIAL GENERALITZAT.

Per diverses raons he cregut convenient centrar aquesta exposició en la normalització lingüística: en primer lloc, perquè és un concepte central i englobador dins de la sociolingüística, i segurament permet millor que cap altre oferir una perspectiva general de la situació; i en segon lloc, perquè representa una aportació utilíssima de la sociolingüística dels Països Catalans a la terminologia internacional. A diferència d'altres termes semblants —*language planning* (planificació lingüística), *standardization* (estandarització), *language policy* (política lingüística), etc.—, el nostre concepte de normalització lingüística, sorgit de la peculiar experiència de la comunitat catalanoparlant, inclou una idea de procés social generalitzat, que comprèn des de les decisions més importants i complexes dels governants o els lingüistes fins a les més simples activitats de cada particular.

(1) Aquest és, amb lleugeres modificacions, el text de la conferència que vaig fer el 14 de novembre de 1980 a l'Estudi General Lul·lià.

La normalització lingüística és el procés social amb què una comunitat sencera avança cap a una situació d'equilibri lingüístic, és a dir, cap a l'ús generalitzat de la llengua pròpia a tota la societat i en totes les funcions, i cap a unes relacions igualitàries amb les altres comunitats veïnades.

Es desprèn ben clarament d'aquesta definició que la normalització no implica cap exclusivisme: normalitzar l'ús de la llengua pròpia no significa proscriure les altres, sinó, senzillament, atribuir a la pròpia l'ús general i preferent que li correspon dins el seu territori històric, i considerar els altres idiomes com a llengües de relació, vinculades a uns usos concrets i limitats.

Mentre hi hagi sectors importants de la societat que no coneixen la llengua del país, o mentre aquesta llengua no es faci servir en tots els camps d'activitat de manera preferent, la normalització no haurà acabat, i la raó és ben clara: mai no es podrà tenir per normal que dins el seu propi territori un idioma sigui usat de forma parcial o subsidiària.

ORIGEN DE LA SITUACIÓ ACTUAL: EL PUNT DE PARTIDA

En parlar de normalització lingüística, ho feim per dues raons elementals: (a) perquè, òbviament, la situació actual de la llengua catalana a les Balears no és normal; i (b) perquè és evident que la voluntat activa de tots pot tornar-nos a la normalitat.

Per altra banda, hi ha dues idees errònies que és imprescindible rectificar, si volem normalitzar l'ús de la nostra llengua:

A) La situació actual de la llengua catalana no ha estat fruit de la casualitat, ni de la mala sort, ni de la pròpia petitesa, ni de la grandesa dels altres. No: és el resultat de prohibicions i persecucions reiterades per part del centralisme uniformista d'un estat que representava els interessos prepotents i retrògrads. I això des de la castellanització dels alts càrrecs civils i eclesiàstics ja en temps dels Àustries, passant pels decrets de Nova Planta i arribant a una proscripció tan recent i llampant com aquesta, de 1939:

"El Gobernador Civil que suscribe hace saber que es obligatorio el empleo del idioma castellano, con exclusión de cualquier otro idioma o dialecto en todos los rótulos, pasquines, anuncios y publicaciones de

todas clases que se coloquen en la vía pública o hayan de repartirse a domicilio; y que se impone el uso del mismo en hoteles, restaurantes y pensiones de viajeros dada su índole turística.

Asimismo debe emplearse exclusivamente el castellano en la relación de la vida escolar entre maestros y alumnos, aun fuera de las horas oficiales de clase, habida cuenta del carácter eminentemente nacional que ha de imprimirse a la enseñanza. También se recomienda el empleo del castellano en las oficinas particulares y establecimientos de todas clases en sus obligadas relaciones con el público.

Confía el Gobernador en que ha de bastar esta advertencia y en que no tendrá necesidad de imponer ninguna sanción, que, por otra parte, no vacilará en aplicar en el caso de cualquier denuncia que se le formule por olvido o desobediencia a esta disposición".²

En conseqüència, la normalització de la nostra llengua es vincula a la recuperació d'un autogovern efectiu, de base popular i progressista. Creure que la normalització la impulsaran els mateixos sectors que es beneficien de la dependència respecte al poder central és d'una innocència que no vull adjectivar d'angelical, per respecte a la sagacitat dels àngels.

B) La normalització no és tampoc cap favor especial que hàgim d'implorar o suplicar: és un dret indiscutible i una necessitat ineludible del nostre poble; malgrat els reiterats intents d'escissió exercits sobretot al País Valencià, som una comunitat lingüística més àmplia que Noruega, Dinamarca o Finlàndia, per citar només tres estats europeus ben coneguts. Tenim dret a ser tractats amb la dignitat de poble lliure. Ens assisteix tota la força de la raó. En canvi, els adversaris de la normalització del nostre idioma només compten amb la raó de la força.

CAP A L'AUTONOMIA?

Encara hi ha una altra raó que justifica que es parli de normalització lingüística: ens trobam immersos en un procés de devolució de drets a les comunitats integrades en l'Estat espanyol.

Avançam —per més que sigui bastant "tortugosament"— cap a l'autonomia, i cal exigir a totes les opcions

(2) Vegeu MASSOT: *Cultura i vida a Mallorca entre la Guerra i la Postguerra*. Publ. de l'Abadia de Montserrat, 1978, p. 91. El Governador en qüestió era Fernando Vázquez Ramos. No és aquesta l'única prohibició que ell mateix va dictar contra la nostra llengua a les Balears.

polítiques una política lingüística clara i definida davant l'etapa autonòmica, així com una pràctica concreta de normalització des d'ara mateix en les esferes municipals, pre-autonòmiques o parlamentàries on són presents.

Pocs índexs seran més significatius que l'actitud lingüística dels grups polítics, per detectar la seva respectiva credibilitat autonòmica: sense normalització lingüística i cultural, l'autonomia no seria més que una pantomima sarcàstica.

ELS FRONTS DE L'ACCIÓ NORMALITZADORA

Si recordam la definició de normalització lingüística que hem fet més amunt, comprendrem que l'acció normalitzadora es projecta en una multitud de fronts complementaris, i s'orienta bàsicament en dos sentits: (a) la normalització a l'interior del propi territori lingüístic, i (b) l'equilibri lingüístic en les relacions amb altres idiomes veïns.

Naturalment, aquest segon aspecte, el de les relacions equilibrades amb l'exterior, no té sentit si no s'avança en el primer, el de la normalització interna, que serà per aquest motiu el que tractarem amb més detall.

Per altra banda —i això no deixa de ser significatiu—, la presència de la nostra llengua i la nostra cultura a l'estranger és molt més normal que no al territori castellà d'Espanya. A pesar de l'insignificant interès que les ambaixades espanyoles han dedicat a la difusió de la cultura catalana, aquesta és reconeguda com la més important de les cultures europees que no tenen el suport d'un estat propi; hi ha països, com Suècia, on el català és llengua familiar reconeguda i pot ser impartit oficialment a les escoles (cosa impossible encara al territori no català d'Espanya); només al Regne Unit hi ha més universitats on s'ensenya català que a tot l'Estat espanyol, etc. Paradoxalment, la projecció de la cultura catalana troba més suport en altres estats que a l'espanyol i el francès, que contenen la major part dels Països Catalans. Cal esperar que l'actitud d'aquests estats millori molt.

De tota manera, la normalització bàsicament essencial és la interna, la que afecta el territori lingüístic català. En aquest camp, la normalització lingüística ha d'avançar en tres fronts principals:

a) Socialment, mitjançant l'extensió creixent de l'ús de la nostra llengua a tots els sectors de la societat i a tots els usos o funcions en les activitats de tot ordre.

b) Lingüísticament, mitjançant l'adequació de la

llengua a cadascuna de les funcions que ha d'acomplir, dotant-la de la flexibilitat i la integració necessàries. L'objectiu d'aquesta acció és fer del nostre idioma un instrument eficient d'expressió, regulant la incorporació dels neologismes terminològics, reajustant la cohesió entre la llengua comuna i els diversos dialectes, etc.

c) Psicològicament, a través de la superació dels prejudicis generats per la llarga etapa de bilingüisme diglòssic, que han produït un autèntic complex d'inferioritat lingüística.

En aquestes pàgines ens centrarem en l'anàlisi de la primera d'aquestes direccions normalitzadores, ja que és precisament gràcies al seu ús efectiu que viuen els idiomes, i sense aquest aspecte social de la normalització, els altres dos no tindrien sentit.

LA SITUACIÓ LINGÜÍSTICA EN ELS DIVERSOS SECTORS DE LA POBLACIÓ

Quan intentam precisar la distribució social del coneixement i l'ús de la llengua catalana a les Balears, la primera observació que ens sorprèn és aquesta absurda contradicció: les dades oficials sobre la demografia de les nostres illes no s'han interessat mai per concretar quina extensió hi té la llengua pròpia. Més clarament, no hi ha hagut mai un cens que inclogués cap pregunta sobre la llengua dels censats.

Això podia ser explicable en l'etapa franquista, en què descobrir que la majoria de la població il·lenca parlava una llengua diferent del castellà hauria estat explosiu. En els temps actuals, però, tota política lingüística normalitzadora ha de comptar amb una informació fiable de l'estat real de l'idioma que es vol normalitzar, a fi d'actuar proporcionalment a les necessitats existents a cada sector de la població i no per simples aproximacions. Per aquest motiu, ja fa alguns anys que la Comissió per a l'Ensenyament i la Normalització del Català a les Balears (que agrupava les entitats i persones més representatives en el camp de la nostra cultura) va sol·licitar del Consell General Interinsular que es fessin les gestions necessàries perquè el padró de 1981 inclogués alguna pregunta sobre la llengua dels habitants de les nostres illes. D'aquí a poc temps se sabrà si el govern pre-autonòmic actual vol conèixer la situació lingüística o prefereix continuar ignorant-la. De moment, només podem guiar-nos per apreciacions molt generals, del tipus de les següents:

—Segons l'edat, el grau de coneixement i d'ús del català és més elevat en les generacions nascudes abans

de 1965 que en les posteriors, escolaritzades massivament en castellà i bombardejades per mitjans de comunicació tan efectius com la TV.³

—Segons els sectors d'activitat, el món agrícola, els sectors de la cultura i el comerç també coneixen i usen més el català que els sectors turístics, oficials o funcionaris.

—Segons l'origen, òbviament, és en la població nascuda a les Balears on trobarem l'índex més elevat de coneixement i ús de la nostra llengua, i el més baix entre els sectors immigrants.

—Segons l'estatus econòmic-social, és probablement en els extrems de l'espectre on el català és menys conegut i usat: en especial entre els nous rics per una banda i els immigrants de més baixa posició per altra. La baixa classe mitjana deu ser la més fidel a l'idioma propi, sobretot fora de les grans ciutats.

—Segons les creences i les ideologies, els sectors cristians progressistes i l'esquerra són en principi més favorables a l'ús del català; la dreta, més adversa al seu coneixement i ús, igual que l'església conservadora. En el centre hi deu predominar la gent que coneix i usa el català, però la consciència lingüística va molt per davall de l'ús, a diferència de l'esquerra, on probablement l'ús va per davall de la consciència.

D'aquestes observacions tan vagues i elementals se'n podrien deduir dues conclusions: (a) que tota acció normalitzadora s'haurà d'adreçar primordialment als sectors de la societat on el coneixement i l'ús del català es troben més endarrerits, i (b) que necessitem dades més concretes amb urgència.

UNS QUANTS PUNTS CLAU: LA IMMIGRACIÓ, LA FAMÍLIA, ELS HÀBITS DE RELACIÓ.

Encara que només sigui de passada, voldria remarcar la importància d'aquests tres aspectes per a la normalització lingüística:

—La immigració és un dels obstacles que normalment se sol adduir en parlar de normalització lingüística.⁴

Efectivament, és un tema que requereix una atenció especial, però que s'ha de plantejar serenament i sense demagògies: el cas dels immigrants peninsulars a les nostres illes només és diferent en quantitats —però no en essència— del cas dels gallecs emigrats a Madrid, per exemple. L'enfocament més raonable del tema seria partir de la base que els residents a les Balears no poden girar-se d'esquena a la cultura de la seva terra d'adopció: això equivaldria a una automarginació. Lògicament, aleshores, cal establir una clara política d'incorporació dels immigrants a la nostra societat (cosa que no impediria que mantinguessin la cultura d'origen): la integració que alguns tenen tanta por d'anomenar no representa cap desintegració. Es tracta, senzillament, de reclamar una integració igualitària i global: a nivell laboral, en les oportunitats de trobar una ocupació; socialment, amb uns serveis assistencials suficients en vivendes, sanitat, transports, etc.; culturalment, amb una infraestructura que possibiliti l'accés fàcil a la cultura i a la nostra cultura en concret (plACES escolars, biblioteques, activitats culturals...). Per altra banda, ¿com es podria justificar que nosaltres no comptàssim a la nostra pròpia terra amb un respecte lingüístic que, en canvi, els immigrants haurien de veure atès escrupolosament? Es miri per on es miri, l'únic plantejament just és la reciprocitat: si nosaltres aprenem el castellà com a element d'integració lingüística de l'Estat, és lògic que els immigrants aprenguin el català, per no desintegrar la cultura de la terra que els acull.

—La llengua de la família és un altre element de gran transcendència en relació amb el futur del català a les Balears. En aquest sentit, és altament preocupant que el nostre idioma sigui sistemàticament ignorat per la majoria de matrimonis mixtos (la convivència de més d'una llengua en família no té per què ser negativa), i encara més, naturalment, que hi hagi matrimonis entre catalanoparlants que abandonin la llengua pròpia per raons de "finura". En aquest punt com en molts altres massa pocs no tenen la formació adequada i, pensant-se pro-

(3) És alarmant, per exemple, que a les ciutats es comenci a creure que la llengua dels nins és el castellà. ¿Està pujant una generació de gent lingüísticament desarrelada?

(4) Em refereixo, naturalment, a la immigració definitiva. Aquesta sembla que s'ha estabilitzat i, si els mecanismes d'integració són efectius, pot anar perdent problemàticitat. És clar que una anàlisi més minuciosa obligaria a parlar d'altres migracions més passatgeres. Les nostres illes són, en molts de sentits, un lloc de pas; i això no deixa de tenir implicacions lingüístiques, especialment si tenim en compte que molts de residents es troben "al servei" dels transeünts turistes. Fixar un comportament lingüístic servicial, però no servil, en el camp del turisme, és també imprescindible.

bablement que fan un favor als seus fills, els converteixen en uns desarrelats i, sovint, en uns inadaptats orgullosos d'ignorar la cultura de lloc on viuen!

—Finalment, un dels aspectes essencials de la normalització lingüística —i que, a diferència dels altres, sol passar desapercebut— és la necessitat de canviar els hàbits de relació que hem adquirit durant els segles de marginació i submissió. En concret, és imprescindible que perdem el fals criteri de l'obligació de parlar castellà quan un dels presents hi parla. Naturalment, en una conversa privada, *si alguna persona no ens entén*, és d'educació procurar que ens entengui i adoptar la seva llengua, si la sabem. En canvi, seria una mala educació inadmissible que una persona que ens entén perfectament ens forçàs a adoptar el seu idioma. Així mateix, seria una pretensió excessiva que en els actes públics unes poques persones fessin adoptar una llengua que no és la de la majoria ni la del país. La subordinació en què continuaria situada la nostra llengua (i en el seu propi territoril); si no abandonàssim aquestes pautes de comportament, impediria de fet la seva utilització normal i la condemnaria a la desaparició.

LES PRINCIPALS FUNCIONS PÚBLIQUES DE LA LLENGUA

Tornem ara als aspectes *macro*-sociolingüístics, que són en realitat els que condicionen els comportaments individuals o *micro*-sociolingüístics. Dèiem que normalització lingüística implica l'extensió de la llengua a tota la societat (ho acabam de veure) i a totes les funcions. Mirem quina és la situació a les més importants d'aquestes funcions públiques: A) Oficialitat i ús administratiu; B) Ensenyament; C) Mitjans de comunicació.

A) Oficialitat i ús administratiu

En el moment d'enfocar el tema de l'oficialitat lingüística, és molt convenient fer-ho des d'una perspectiva general, tenint en compte el tractament d'aquesta qüestió en els ordenaments jurídics d'estats amb una llarga tradició de respecte dels drets de les minories lingüístiques, i a la vista del dret lingüístic internacional.⁵ Deim això perquè, com havíem anotat abans, Espanya és un estat sense tradició significativa en aquest punt, i l'endarreriment en la sensibilitat oficial envers els drets lingüístics és enorme. Això fa que la situació actual, que a molts de llocs seria vista com a marginació atenuada dels idiomes minoritaris, a diversos sectors

oficials espanyols els sembli el *non plus ultra* de la democràcia en assumptes lingüístics i fins i tot un cúmul excessiu de concessions per part de la comunitat castellanoparlant.

En canvi, els principis del dret lingüístic internacional ja fa temps que van ser clarament establerts, sobretot com a conseqüència de la necessitat de salvaguardar les minories en la redistribució de territoris subsegüent a la Primera Guerra Mundial. Així, el Tribunal Permanent de Justícia Internacional, en emetre una Opinió Consultiva sobre les escoles minoritàries d'Albània, fixava uns drets essencials de tota minoria lingüística:

—El dret a preservar el seu caràcter diferencial, és a dir, a no ser sotmesa a l'assimilisme.

—El dret a un tracte igualitari en relació amb els altres súbdits de l'estat, o sia, el dret a no ser objecte de discriminació.

—El dret a comptar amb unes institucions pròpies que assegurin la indispensable estructura cultural.

En relació amb el segon dels drets anteriors, és interessantíssima la precisió feta en el Tractat de Minories entre els aliats i Polònia, l'any 1919: perquè la igualtat de dret sigui igualtat de fet, cal que les minories rebin un tracte de preferència. Es a dir, cal una política cultural d'igualació, i no abandonar la minoria a la llei de més fort.

Encara podríem esmentar altres textos jurídics internacionals que contenen aspectes fonamentals en l'apreciació dels drets lingüístics. El Tractat d'Estat amb Àustria (1955) considera genocidi cultural o etnocidi el fet de privar una minoria del seu caràcter específic. El Protocol addicional a la Convenció Europea dels Drets de l'Home (1961) remarca el dret a rebre ensenyament en la pròpia llengua. Finalment, diverses sentències del Tribunal Europeu dels Drets Humans de l'any 1968 tendeixen a establir la primacia dels drets lingüístics territorials per damunt dels personals.

Aquest darrer fet és especialment significatiu, ja que posa en relleu el dret de cada territori a mantenir el seu idioma propi, subordinant-hi els drets lingüístics personals de ciutadans procedents d'altres zones de llengua diferent. Aquesta escala de valors, d'altra banda tan lògica, no sempre és entesa a les nostres illes, on hi ha gent

(5) Vegeu, per exemple, OBIETA, J.A.: *Las lenguas minoritarias y el derecho*. Ed. Mensajero, Bilbao 1976.

que, al contrari, creu justificable que tot l'arxipèlag s'ajusti a les conveniències lingüístiques personals dels usuaris del castellà.

Entrant un poc més a fons en l'anàlisi de la situació jurídica dels idiomes de l'Estat espanyol, podem afirmar que es tracta d'un dels exemples més típics de plurilingüisme desigual o asimètric (els drets reconeguts a un idioma no tenen la recíproca en el reconeixement dels mateixos drets als altres). El castellà, en efecte, és beneficiari d'un triple privilegi:⁶

—Es l'únic idioma oficial en el territori castellanoparlant: compta amb una oficialitat territorial única, mentre que els altres idiomes només poden aspirar a una oficialitat territorial compartida.

—Es l'únic idioma oficial fora del seu territori històric: els drets personals dels castellanoparlants són vigents a tot el territori estatal; en canvi, cap dret personal és reconegut als qui tenen un altre idioma matern, fora del seu propi territori.

—Es l'únic idioma oficial dels organismes estatals conjunts, on els altres idiomes són rebutjats (recordem, per exemple, la inadmissió fins i tot de textos escrits no castellans per part de les Cortes Generales).

Encara hi ha més exemples pràctics del tractament de favor que rep el castellà: la seva promoció internacional (300 milions) enfront de la barrera que es posa a la difusió del català, el basc o el gallec a la resta de l'estat (i això que la Constitució diu que seran objecte d'especial respecte i protecció!); la defensa constant de la unitat del castellà, enfront de la "tolerància" davant els barroers intents de fragmentar la comunitat catalanoparlant; etc.

L'únic recurs que tenim per establir un marc legal que, ben aprofitat, pugui contribuir a la normalització, és fixar en el text de l'Estatut d'Autonomia una oficialitat territorial plena de la llengua pròpia: el català. Obviament, la política lingüística autonòmica ha d'assegurar un respecte total als drets lingüístics personals dels immigrants, cosa que ja garanteix la Constitució.

Malgrat tot, no voldria acabar aquest comentari entorn de l'oficialitat sense fer una crida als polítics illencs perquè, en coordinació amb els dels altres territoris no castellanoparlants de l'estat, promoguim a les Corts una acció legislativa encaminada al reconeixement dels drets lingüístics personals dels no-caste-

llanoparlants fora dels seus respectius territoris. ¿O és que nosaltres no podem tenir els mateixos drets que els immigrants? Observem, per exemple, que un catalanoparlant no té dret a usar el seu idioma davant dels tribunals (fora de Catalunya), amb una conseqüència d'indefensió; aquest dret personal, en canvi, és reconegut a moltíssims països, entre els quals es troben Suïssa, Bèlgica, Iugoslàvia i Finlàndia. I què direm del dret a usar el català en adreçar-se als organismes estatals, si no és reconegut ni tan sols als parlamentaris?

Certament, encara som ben lluny de la igualtat entre els idiomes d'Espanya.

Passem, però, a veure quin és l'ús que es pot fer del català a les nostres illes per part de l'administració. I per fer-ho d'una manera ordenada, distingirem entre l'administració pre-autonòmica, l'administració local i l'administració estatal perifèrica.

Aquesta distinció no és ociosa, ja que representa en realitat una gamma de possibilitats d'utilització de la llengua catalana bastant gradual. A més, és d'acord amb aquestes possibilitats que cal jutjar les realitzacions, i segons els condicionaments propis de cada tipus d'administració.

L'administració pre-autonòmica és la que es troba en més bones condicions per promoure la normalització:

—Representa les aspiracions d'autogovern de la nostra comunitat i la voluntat de restablir la primacia de la cultura pròpia.

—Com a nova estructura administrativa, no es veu tan condicionada com les altres administracions per una tradició o rutina que comporti una inèrcia lingüística.

—No està sotmesa a disposicions restrictives com les Corporacions Locals, de les quals parlarem després.

Malgrat això, el Consell General Interinsular encara no ha definit una política lingüística concreta (només s'ha referit a la normalització en termes imprecisos). Internament, encara hi ha Conselleries on és usat majoritàriament el castellà. No sabem que hagi fet cap pla de normalització de l'ús lingüístic en els mitjans de comunicació (tot i reconèixer l'interès d'algunes actuacions puntuals: curset als periodistes, Informatiu Balear). Tampoc no planteja globalment la normalització als municipis o a les empreses amb més incidència social. L'únic camp on s'avança (amb vacil·lacions que després comentarem) és el de l'ensenyament. No voldria acabar

(6) La situació és equivalent a la de la II República, que R.L. Ninyoles comentava de manera semblant.

aquest comentari sense insistir en la necessitat que el CGI creï una oficina encarregada de la normalització lingüística, que coordini totes les actuacions en aquest camp. És una proposta que ja vam plantejar fa alguns anys i que els excel·lents resultats de la Conselleria de Normalització Lingüística de Menorca fan encara més recomanable.

Les Corporacions Locals no compten amb gaire facilitats: s'han d'ajustar a les disposicions del Decret 1111/79, de 10 de maig (BOE del 14), que estableix en quines condicions es pot usar la llengua "territorial". El punt clau d'aquest Decret és el seu article 3: *Se redactarán en lengua castellana y potestativamente en la usual en el territorio de la respectiva Corporación...* (a continuació ve una llarga llista de documents).

Si interpretam que aquest *y potestativamente* vol dir que aquests documents poden fer-se en castellà o en català, les possibilitats d'usar la nostra llengua són bastant àmplies. Però ens temem que la interpretació oficial és que en tots aquests casos s'ha d'usar el castellà i, si es vol, al costat seu, el català. En aquest cas (que s'hauria de confirmar per mitjà de la consulta pertinent per part dels ajuntaments), qualsevol Corporació Local que vulgui fer ús de la nostra llengua es veurà obligada a fer molta més feina. I això que el mateix Decret reconeix que el castellà no és la llengua *usual* de la nostra terra!

Ara bé: encara que el Decret esmentat limiti i dificulti les coses, si els ajuntaments i Consells Insulars són coherents amb les declaracions autonomistes dels qui els regeixen, tenen molt de camp per normalitzar. Poden fer cursos per als seus funcionaris (i contractar-ne de nous que ja sàpiguen català), retolar en la nostra llengua els edificis, carrers i carreteres, adoptar oficialment la toponímia pròpia, dotar les biblioteques de llibres en català, etc.

El punt on serà més difícil la normalització és en l'administració perifèrica de l'estat, que encara respon a la concepció monolingüe i no sempre és conscient que estam avançant cap a l'autonomia. Alguns funcionaris que parlen català l'usen oralment amb els administrats: vet aquí tota la normalització lingüística que s'ha fet fins ara. Seria massa demanar que l'Estat començàs a ensenyar català als funcionaris que pensa traspasar al futur Govern Autònom? Així ja avançaríem feina, no trobau?

L'Administració estatal hauria de demostrar clarament que la nostra llengua és objecte d'especial respecte i protecció, segons el precepte constitucional. Si no, està

fomentant que, recíprocament, els parlants d'idiomes diferents del castellà no respectin ni assumeixin la llengua oficial de l'Estat!

En una paraula: s'hauria de notar en les qüestions lingüístiques que, en els sistemes democràtics, no és el ciutadà qui s'ha de posar a les ordres de l'Administració, sinó al contrari, l'Administració al servei dels ciutadans. I els qui parlem una llengua diferent del castellà també som ciutadans, o només som súbdits?

B) L'ensenyament

Tal com hem dit més amunt, és en el camp educatiu on l'acció normalitzadora ha avançat més, sense haver arribat, però, a una situació normal, com veurem tot seguit. Abans, fem constar que és imprescindible que la normalització progressi sincronitzadament en tots els altres camps; altrament, la contradicció entre una escola mitjanament normal i una societat castellanitzada pot crear problemes de frustració (la societat ha de fer útil l'aprenentatge del català).

Després de molts d'anys de reivindicacions, a finals de 1979 es reconeixia legalment que el sistema educatiu havia d'incorporar l'estudi i l'ús de la llengua pròpia del seu entorn. El Reial Decret 2193/79, de 7 de setembre, i l'Ordre Ministerial de 25 d'octubre que el complementa, per més que publicats sospitosament tard perquè es poguessin aplicar correctament, obrien noves perspectives i fixaven també alguns límits. Efectivament: per una banda, tots els centres eren obligats a introduir el català (anomenat també "modalidades insulares del catalán" i "lengua de las Baleares") com a assignatura; per l'altra, l'ensenyament *en* català era obstaculitzat per una infinitat de tràmits.

Malgrat tot, aquest marc legal permetria avançar molt, si s'actuàs amb més decisió i no es confiàs tant en la improvisació.

En aquestes altures, la Comissió Mixta encarregada d'aplicar el Decret citat no ha determinat quins objectius pensa aconseguir (ha de ser sempre el català una simple assignatura com un idioma estranger?, hem de tendir a un ensenyament mig en català mig en castellà?, hem d'avançar cap a un ensenyament bàsicament català?), ni en quin temps o amb quines fases escalonades, ni per mitjà de quina tipologia de centres (experimentant els resultats de diverses alternatives).

L'opció teòrica que tenen els pares entre educar els seus fills en castellà o en català no s'ha fet real i efectiva. En canvi, no costaria gaire triar uns centres grans

repartits per tot el territori insular, a cadascun dels quals, a partir dels nivells més baixos, un grup d'alumnes seguís l'ensenyament (del tot o en part) en català. En aquestes escoles es podria concentrar el professorat necessari i fer un seguiment dels resultats de cada experiència.

Encara no s'ha creat, per altra banda, l'especialitat en català a l'Escola Normal. Això porta al contrasentit que els mateixos mestres que haurien pogut especialitzar-se en català mentre feien la carrera, hagin de ser reciclats en acabar!

A la Facultat de Lletres, on fa anys que es cursen 10 assignatures en la subespecialitat de català, encara no s'ha expedit el títol corresponent de Llicenciat en Filologia Catalana. És d'esperar que aquesta titulació, un pla d'estudis propi i noves dotacions de professorat arribaran abans de molt.

Un altre punt que ha tardat molt a fer-se efectiu és la convocatòria d'oposicions per ocupar les places de Catedràtics i Agregats de BUP i FP. Afortunadament, sembla que la convocatòria es farà enguany i amb un programa acordat conjuntament pel Consell General Interinsular i la Generalitat.

A part això, és necessari difondre aviat les programacions de llengua (i literatura) per a cada nivell, a fi que els nivells i el rigor amb què s'ensenyin aquestes matèries siguin homòlegs i dignes pertot.

Quant al material didàctic, hem de confiar que les diverses iniciatives empreses per editors, entitats culturals i organismes públics arribin a proveir els elements necessaris, amb un tractament adequat de la realitat insular i de les nostres vinculacions als Països Catalans.

Un dels punts dels quals voldria parlar més clarament és dels cursos de reciclatge per a professors d'EGB, en l'organització dels quals vaig participar molt directament des de 1976 a 1980. En la meua opinió, amb aquests cursos s'ha comès un error de conseqüències molt lamentables:

L'aparició del Decret i l'Ordre Ministerial va crear un extraordinari interès pels reciclatges entre el professorat. El curset intensiu promogut pel Consell General Interinsular el mes de setembre de 1979 i l'elevadíssim nombre d'inscrits durant el mes d'octubre següent en els cursos normals de reciclatge ho posaren de manifest. Però quan havíem arribat a aquest punt d'eufòria, les coses començaren a complicar-se. D'entrada, la demora en l'aparició de l'Ordre i en la constitució de la Comissió

Mixta; després, el retard en l'aprovació del pressupost per part del Ministeri. El cas és que el curs es va iniciar a finals de gener i va acabar en ple final de curs a les escoles, interferint-se ostensiblement amb la marxa de les activitats acadèmiques (cosa que torna a succeir enguany).

Però sobretot, i crec que d'això n'ha de quedar constància pública, els cursos de reciclatge no varen poder funcionar bé perquè no es va rebre la més mínima aportació econòmica ni de personal per part de la Universitat ni del Consell General Interinsular ni del Ministeri d'Educació, fins molts de mesos després d'haver acabat el curs, a finals de 1980. ¿No és un miracle —o una altra cosa de nom més desagradable— que sense l'ajut més indispensable s'hagués fet un reciclatge que seguien prop de mil mestres, a Ciutadella, Maó, Eivissa, Manacor, Inca i Palma de Mallorca? ¿No és normal que molta gent s'hagi desanimat?

Moltes coses més podríem comentar, però no ens hem d'allargar massa. Deixau-me afegir, només, abans de parlar de la situació de la llengua en els nivells superiors de l'ensenyament, que si la normalització avança en les escoles, els instituts, els col·legis i els centres de Formació Professional, serà sobretot gràcies a la conscient tenacitat de molts d'ensenyants, que saben obrir les portes de les seves aules de pinte en ample a la realitat cultural de les nostres illes, tant si ho ordena com si ho prohibeix la legislació vigent. En ells podem confiar.

La Universitat que s'havia dit Balear i que ara es comença a dir de Palma de Mallorca ha estat també, probablement, una altra desil·lusió col·lectiva. Tots havíem propugnat l'establiment d'una universitat autònoma, arrelada a totes les illes i oberta a tot el món, com un element essencial en la normalització lingüística i cultural —en el sentit més ampli— del nostre poble. I ho fèiem conscients que per a algun sector l'objectiu era també desvincular-nos del procés democratitzador i de conscienciament nacional que seguien les universitats catalanes. La veritat és, però, que les iniciatives normalitzadores de la Facultat de Lletres o de l'Escola Normal, per citar dos casos coneguts, en comptes de trobar el suport que necessitaven solien estrellar-se contra les instàncies superiors.

En el moment que escric aquestes línies, pareix que la nostra Universitat torna a emprendre camins un poc més esperançadors: ¿comptarà també amb l'esperit universitari que altres vegades li ha faltat entre l'alumnat

i el professorat? ¿Serem capaços d'aixecar la universitat que necessita el nostre poble?

C) Els mitjans de comunicació

La normalització lingüística en els mitjans de comunicació és d'una enorme transcendència. Només hem de pensar en l'espectacular incidència que tenen —sobretot els audiovisuals— sobre la societat, i especialment sobre les noves generacions ciutadanes. Per veure fins quin punt ha augmentat la presència de la nostra llengua en aquests mitjans, distingirem entre els estatals i els privats, per una banda, i entre els audiovisuals i els escrits per l'altra. En general, podem avançar que el camí recorregut cap a la normalització és encara insignificant, si tenim en compte que la proporció d'espais en català no es correspon amb la proporció de catalanoparlants que hi ha a les nostres illes, i aquesta correspondència és el mínim a què podem aspirar.

Una possibilitat que s'entreveu darrerament —i que haurem de veure com sabem aprofitar els illencs— és l'aparició de mitjans de comunicació (concretament emissores) institucionals, vinculats a ajuntaments, per exemple. El paper normalitzador d'aquestes iniciatives podria ser molt efectiu.

Entre els mitjans de comunicació estatals, la prioritat la té, òbviament, la televisió. Almanco, mentre no es permeti l'establiment de canals privats, que, diguem-ho de passada, segurament no contribuirien gaire a la normalització (ni a la democratització de la informació).

La situació actual de la llengua catalana en els espais televisius és rotundament insatisfactòria: malgrat l'interès de l'Informatiu Balear i d'altres espais de la cadena "catalano-balear", els programes en la nostra llengua pateixen unes limitacions extraordinàries:

—No els és permès de transmetre pel·lícules, dibuixos animats, telefilms, informació internacional, partits de futbol o d'altres esports populars, etc.

—La limitació de mitjans és escandalosa.

—Els horaris en què es transmeten són els d'audiència més baixa, i generalment en competència amb altres espais estatals.

—Les repeticions de programes (que no es donen en castellà) són molt freqüents i el nombre d'hores d'emissió resulta "inflat" amb exageració.

—Des d'algun lloc de les nostres illes no es pot seguir (i les excuses tècniques no hi valen) tota la programació en la nostra llengua. A Eivissa i Formentera, per exem-

ple, on en canvi es veu l'informatiu Aitana, emès des de València.

És ben urgent elaborar un projecte televisiu per a les nostres illes, i la millor manera de fer-ho és en col·laboració amb Catalunya, ja que no és probable que arribem a tenir mitjans per produir les emissions íntegres d'un canal sencer de televisió. L'acord, que podria fer-se extensiu al País Valencià el dia que el seu Govern deixàs de fer insensateses, consistiria (per exemple) a decidir quins programes havien de ser "territorials" (vistos per separat a Catalunya o a les Balears: informatius propis, retransmissions en directe de fets d'interès específic, etc.) i quins havien de ser conjunts (informatiu general, programes estàndard, pel·lícules, telefilms, espais culturals, etc.). Aquests darrers es podrien fer conjuntament, establint unes condicions de respecte mutu en els tipus de llengua o de continguts a tocar.

Dic tot això amb la clara consciència que és imprescindible per a la normalització lingüística i cultural (i per a la mateixa supervivència del nostre poble) que comptem amb un canal normal i sencer de televisió. I no ens podem permetre el luxe d'aguantar gaires anys més una televisió castellanitzadora. Es mobilitzaran els nostres polítics en favor d'aquest objectiu?

Passant als altres mitjans de comunicació controlats (més o manco) per l'Estat, hem de dir que el futur del diari "Balears" no ens permet ser gaire optimistes respecte al seu paper normalitzador. Cert és que darrerament publica més articles en català que altres diaris illencs, però si és adquirit en pública subasta pel grup financer que s'ha suposat interessat a fer-ho, no és probable que prosperi en aquest sentit (ni en altres d'extralingüístics, tampoc). Quant a "Radio Juventud", l'atenció que dedica a la nostra realitat lingüística i cultural és merament anecdòtica.

Si aquest és el panorama en els mitjans de comunicació de l'Estat, que no han de patir tant per la seva "productivitat de beneficis", ja podem imaginar que en el sector privat la nostra llengua tampoc s'hi deixa veure gaire.

Entre les emissores de ràdio, sense cap dubte són les Ràdios Populares les que més atenció dediquen a la nostra llengua, i entre elles, sobretot la de Mallorca. Però el camí que els queda per davant és encara enorme: pensem que fan més hores de programació en llengües estrangeres que en català!

Per altra banda, tots coneixem a través de la premsa

les traves constants amb què es troba el projecte de Ràdio Mediterrània per part de l'administració. Hi ha una clara voluntat d'evitar que pugui arribar a funcionar una emissora íntegrament en la nostra llengua. Això és molt de lamentar, ja que els mitjans auditiu o audiovisuals són d'una efectivitat normalitzadora molt superior als mitjans impresos, perquè no exigeixen dels receptors la capacitat lectora.

La necessitat de fer l'esforç de llegir és, tal vegada, un dels motius que expliquen l'escassa presència del català a la premsa periòdica.

Entre els diaris insulars, per exemple, no n'hi ha cap que sigui redactat majoritàriament en català. Probablement és "Menorca" el que més espai dedica a la nostra llengua, i el "Diario de Mallorca" el que més rarament publica textos en català. I això no és gaire bo d'entendre, ja que tots els diaris s'han declarat partidaris de l'autonomia i de la normalització lingüística i cultural, però salvant algun cas excepcional no es nota que s'adaptin de forma gradual a un futur autònom en què la llengua catalana hagi d'arribar a la normalitat. Comprenem les limitacions del públic lector, fins un cert punt, però: quina excusa hi ha per no fer unes pàgines més i més extenses destinades als cent mil infants i adults que estan estudiant català?

La veritat és que, a part de la revista "Lluc" i de "Mallorca Socialista", que són íntegrament en català, només entre la premsa política ("Les nostres illes") i, sobretot, entre la premsa forana ("El Gall", "Felanitx", etc.) es nota un dinamisme normalitzador. Altres intents de revistes setmanals on el català tenia presència s'han vist frustrats. No seran capaços d'aglutinar-se els nostres ciutadans i periodistes en una nova i definitiva empresa?

A la resta dels mitjans de comunicació, la presència de la nostra llengua és desigual, però insuficient en general:

—En el llibre i el disc és probablement on s'ha avançat més, però no en la literatura de consum o en el disc de "ballables".

—Els escenaris teatrals i els recitals de cançons funcionen en català en unes proporcions molt semblants a les del castellà.

—El cinema es fa majorment en castellà, i fins i tot

es projecten més pel·lícules en idiomes estrangers (subtitulades) que en català. La baixa producció en la nostra llengua explica una mica la situació; afortunadament, són cada dia més les pel·lícules fetes o doblades al català, i tenen un èxit de públic que permet augurar-los un bon futur. En canvi, moltes vegades els distribuïdors i els empresaris cinematogràfics de les nostres illes presenten pel·lícules catalanes en la seva versió castellana o, simplement, no les projecten. I la crítica cinematogràfica, que més aviat és una caixa de ressonància publicitària, no se'n queixa!

AUTONOMIA O ANOMIA?

Després de repassar la situació lingüística en aquests camps, comprovem fàcilment que, per més que la llengua catalana sigui encara majoritària en els usos col·loquials, en totes les funcions especialitzades es manté el predomini diglòssic del castellà. La castellanització continua avançant entre la societat, encara que el català hagi guanyat algun petit espai que no tenia. El castellà creix quantitativament i el català qualitativament.

La fase diglòssica en què es troben les nostres illes és molt avançada, i no es resoldrà de manera favorable a la nostra llengua si no es produeix una reacció decidida i organitzada per part de tota la població, començant pels poders públics. El crit d'alerta que va llançar la revista "Els Marges" en el seu núm. 15 continua resonant sense resposta institucional clara a les Balears.⁷

Això fa pensar en una rara contradicció entre els objectius i els mitjans. Públicament es declara una vegada i una altra que l'objectiu en política cultural és la normalització, la recuperació de la normalitat lingüística i cultural, l'autonomia del nostre poble.

En canvi, en el terreny dels mitjans no es nota que s'adoptin els procediments adequats perquè els objectius —que no plouen mai del cel— arribin a fer-se realitat.

Aquest estat de coses recorda massa el concepte del sociòleg Robert K. Merton, segons el qual proposar a una societat uns objectius sense donar-li els mitjans d'aconseguir-los crea una situació d'*Anomia*, caracteritzada per la gravetat de les tensions, conflictes i frustracions que s'hi produeixen.

No s'assemblen massa, aquestes dues paraules d'*Autonomia* i *Anomia*?, seran capaços els poders públics de

(7) Era l'article-manifest *Una nació sense estat, un poble sense llengua*? Curiosament, sembla que els polítics no nacionalistes estan propiciant que s'arribi a la conclusió que, sense estat propi, tot poble és explotat lingüísticament.

permetre que es frustrin una vegada més les aspiracions autonòmiques d'aquestes illes, secularment sotmeses a la dependència i la despersonalització?

Arribarem a l'autonomia o a l'anomia?